

Thury Levente *Agyagtól lélekig* című emlékkiállításának megnyitóján vagyunk. Egy emlékkiállítás, de különösen annak megnyitója minden bizonnyal legalább két dologra kell, hogy figyelemmel legyen: arra a személyre, akire emlékezünk, és azokra a tárgyra, alkotásokra, művekre, amiket az általunk megidézett személy alkotott. A művészettörténet-írás gyakran hajlik rá, sőt egyes ágai kifejezetten hirdetik, hogy csak a produktumra, a munkákra fókuszáljunk (*Kunstgeschichte ohne nahmen*). Ez az irány és gondolkodás – bár a szándékot nagyon is értem – tőlem mindig távolabb állt, de mondjuk ki: vannak alkotók, akiknek az élete, a története, a tárgyai, a személye és a gondolatai annyira egybeforrtak az alkotásaikkal és az életükkel, hogy nem is érdemes, de nem is lehet szétválasztani őket. Thury Levente él a tárgyaiban, és a tárgyaiban, amiket alkotott, elválaszthatatlanul Levente személyisége él tovább.

„A lét is alkotás” – valahol így fogalmazott egyszer, és ezt a sok mindent magába sűrítő mondatot vezérfonalként figyelembe véve ajánlok a megnyitón résztvevők és a kiállításlátogatók számára néhány szempontot az elkövetkező percekben a tárlattal és Thury Leventével kapcsolatban.

Az egyik ilyen szempont a *sors* kérdése. Ennek a mindannyiunk életét keretező, mélyen gyökerező, időt és teret megnyitó problémakörnek jelen helyzetben csak a felszínét súrolhatjuk, de Levente történetén keresztül a dimenzióit mégiscsak érzékeltethetjük. Lássuk, mire gondolok.

Thury Levente irigylésre méltó, de más nézőpontból rendkívül súlyos sorsot örökölt. Talán mindenki hallotta már mesébe illő családtörténetét, amelynek mind kiváltságos nemesi oldala, mind a zsidósághoz visszavonhatatlanul kapcsolódó énje Rudolf császár 16. századi prágai udvarához, és végső soron magához az uralkodóhoz vezet. A család nemesi ágának Rudolf kézjegyével ellátott oklevele, amely generációról generációra öröklődött, ugyanúgy viselt és fontos része személyiségének, mint a híres Löw csodarabbihoz kapcsolódó családi szál és a hozzá kapcsolódó életre kelt golem legendája.

Aki hallott és olvasott Leventéről, ezeket a történeteket vélhetően ismeri. Azonban – és itt nyitnék egy tágabb horizontot a történetekkel kapcsolatban – az bizony legalább ilyen érdekes kérdés, hogy egy olyan világban, amiben a legendák, a történetek, a családok legendás világa egyre inkább kiszorulnak a mindennapjaink valóságából, elsekélyesednek vagy – *horribile dictu* – eltűnnek az életünkéből, valakinek, aki velünk élt, a Németvölgyi úti ház ablakán könyökölt hosszú órákon át nap nap után, végtelen türelemmel szemlélte az élet apró-cseprő dolgait, ilyen történeti mélységekbe, ilyen legendás korokba, és nem utolsó sorban ilyen szerteágazó, a mából nézve sokszor egymással kibékíthetetlennek látszó, mégis benne békében egymás mellett élő mélységekbe vezet a múltja. Egy, sok tekintetben a valóságos történeteket nélkülöző világban élt tehát velünk Thury Levente, akinek igazi, komoly, mesébe illő, de *valóságos* története volt!

A *megörökölt sors* az egyik fontos és meghatározó része az életnek, amiből tehát Levente bőkezűen kapott, és ami sok mindent eldöntött és meghatározott számára. Keramikusnak tanult, de a 80-as évek közepétől, az első gölemek elkészítésétől kezdve tulajdonképpen szobrász lett (bár ezt a kérdést még hamarosan körüljáróm). Autonóm személyiségéhez és – végül is kimondható – autonóm, bármivel is leginkább csak hasonlóságot mutató alkotásaihoz vélhetően kellett az a *sors által adott felhatalmazás* is, hogy higgyn abban: a helyes utat járja és felvállalja azt a mélyen gyökerező hagyományt, amit a több szálon futó családi örökség adott neki. Így újra és újra nekifogott, és a sáros agyagból apró, nagyobb és még nagyobb, torzuló, születő, izgó-mozgó agyagembereket gyúrt és saját, önálló világot teremtett, amiben a teremtményei jól érzik magukat. Levente az életét szánta erre a játékra, erre a felvállalt sorsra, és erre a kevesek által járt, így sok kísérlettel és nyilván sok kudarccal is járó, misztikusnak is nevezhető útra. Amikor egyszer azt mondta, hogy „amikorra én jöttem a generációk sorában, csak a történetek maradtak, ez az örökségem”, pont erre gondolt, amit a fentiekben elmondtam. A történetek maradtak vele egy jórészt történetek nélküli korban, és a saját történet felvállalása, elmesélése, tárgyakba formálása és agyagba öntése a lehetséges út volt saját történetének rögzítésére és létezésének, sorsának dokumentálására.

Ugyanakkor, folytatva a Leventétől imént idézett gondolatot, érdemes egy másik aspektusból is egy pillantást vetni arra a korra, amiben élt, és amiben a tárgyait alkotni kezdte. Fel kell figyelünk ugyanis arra, hogy akkor, amikor *a szabadság, a lét, az önálló akarat* korlátozott lehetőségekkel bír, amikor a múlt kérdéseit felülírja a jelen és a ködfoltos jövő, és ebben a jelenben és jövőben a múltjától sok esetben megfosztott ember, mint alkotórész funkcionál ahhoz, hogy a nagy terv megvalósulhasson, akkor egy alkotó számára a saját világ megteremtése és az abba való elrejtőzés, belebújás kézenfekvő visszavonulás, ami szabadságot és mozgásteret biztosít. Az elmondottak okán az életre keltett agyagember története bizony sok áthallással bír.

Levente keramikusként végzett, és szobrász lett. De vajon mennyire igaz ez az állítás önmagában? Ez a másik szempont, amit az érdeklődők figyelmébe ajánlok ma este, vagyis, hogy tulajdonképpen milyen műfajba sorolható tárgyakkal is találkozunk Thury Levente kiállításán? Gondoljuk végig együtt!

Levente ugyanis, egyre inkább úgy látom, sokkal több volt, mint szobrász – olyan gondolkodó volt, aki szoborszerű tárgyakban fejezte ki és mondta el a gondolatait. A tárgyak, amiket létrehozott, nekem nem csak szobroknak tűnnek, mint inkább olyan sokrétű, sokszínű kollázsoknak, amiknek meghatározó elemei a kerámia gólemszobrok, kiegészülve más tárgyakkal, amik így együtt – a művészeti irányzatok sűrű tengerén körülnézve – akár az új stílusokat és új műfajokat teremtő dadához is elvezethetnek. És hogy nem járunk rossz nyomon, ha arrafelé keresgélünk, azt maga Levente is említette nekem – szimpatizált ugyanis a dadaisták intelligens tagadásával.

De ezen ismét csak ne csodálkozzunk! Arra a korra tudok hivatkozni ismét, amiből az egyik menekülőút a korábban már említett saját világ felépítése volt. Nem nehéz elfogadni ugyanakkor azt sem, hogy *a* másik menekülési vagy kilépési irány a fennálló világ rendjéből annak megkérdőjelezése lehetett. Levente munkáit elnézve nekem úgy tűnik, ő ezt a két utat választotta: saját világot teremtett, és tagadta a fennálló világ szabályait. Jó gondolkodóhoz méltó módon pedig kételkedett szinte mindenben, miközben saját szabályokat és saját „rendet” teremtett. Ehhez a minden bizonnyal sokszor törekeny bizonyossághoz pedig, amire a gondolatok és a tárgyai révén jutott, elég háttérrel és biztos támaszt adott a múlt. A róla készült *Lev story* című filmben hangzik el tőle ez a gondolat: *„Néha abban is kételkedtem, hogy elértem-e egyáltalán valamit, de abban azért hiszek, hogy valami talán jobbra változott.”* És hogy a leírtakat továbbgondolva programot és feladatot adjak magunknak, akik itt vagyunk, el kell mondanom: a mi dolgunk, hogy a kétségeket szertefoszlassuk, meglássuk a művekben azokat a csodákat, amiket Levente beléjük rejtett. Művészetének üzenete ma is érvényes, és a kételkedés rácsodálkozására tanít minket a kritikátlan elfogadás helyett.

Szétfűrészelt és újra összerakott keretdarabok egymáshoz illesztett, de egymáshoz láthatóan nem illő darabjai, amelyek egykor a *szép ideáit*, vagyis műveket kereteztek (vagy arra a funkciójukra utalnak). Ezek az egymáshoz nem illő, összeépített és egymásra helyezett darabok azonban egy saját világban mégis értelmet nyerő egységgé válnak. Lebontják, vagy egyenesen tagadják a fennálló szépet és rendet, új értelmet nyerő, új tárgyesztétikát teremtő, konstruált architektúrát hoznak létre a tárgyak körül.

A szobroknak, kollázsoknak teret és egyfajta keretet is adó fatákolmányok, melyeket sokszor ékek és faszegek tartanak össze, ugyancsak egy épített saját világ összetartó elemei, fundamentumai. Valóság és annak kifordított mása, tárgykapszulák, melyek magnószalag, régi pénzek, vagy egy csavarkulcs formájában üzennek a múltból a mindenkori jelennek. Új „szép” fogalom a fennálló széppel szemben! Ezek az alkotóelemek és gondolatok egytől egyig azt üzenik számunkra Levente nevében, hogy *itt vagyok, összehordtam ezt a sok kacatot magamnak, és beillesztettem őket a saját világomba, de átnyújtom nektek, akik nézitek, akik néztek engem.*

„A lét is alkotás” – nem véletlenül kezdtem ezzel a Leventétől vett gondolattal néhány perccel ezelőtt, és nem véletlenül jutottam erre a következtetésre a mondandóm végén is. Szándékosan kevertem össze az utolsó mondatban a személyt a tárgyaival. Kibogozhatatlan halmazt látok, amiben

egyszerre van jelen személyiség és személyes tárgyak, alkotások és a lét összefüggései, amelyek egytől egyig Thury Levente univerzumát alkotják. Hatalmas, sáros agyaghalmaz ez, ami a sárból gyúrt agyagfigurákból, tárgyakból, tartóelemekből és számtalan gondolatból áll, és ami így, masszaként összetapadva is önálló életre tud kelni. Ugyanakkor, aki megnézi ezeket a munkákat és elgondolkodik a látottakon, jó eséllyel hazavisz majd magával egy-egy gondolatot, egy érzést, amit ezektől a tárgyaktól és Leventétől kapott. Ezek a magunkkal vitt gondolatok pedig tovább élve bennünk minket is Levente világának részeseivé tesznek: ha csak a játék kedvéért és ha csak egy időre is, de e gondolatokkal összetapadva és hazatérve mi magunk is e sárból formált, lelket kapott gólemvilág kiváltságos részeseivé, tagjaivá válunk.

Lassan a mondandóm végére érve engedjétek meg még egy rövid reflexiót. A Múcsarnokban Thury Levente kiállítása mellett jelenleg látható egy másik tárlat is: Baranyay Andrásé. Levente és András gyermekkori jóbarátok voltak, egy utcára laktak egymástól, a Németvölgyi úton sokszor találkoztak és játszottak, összezárták és összekovácsolták őket a gyerekkor védett világa. Örülök, hogy ez a két fontos alkotó, akik komoly szellemi örökséget hagytak ránk, a művészet templomában, egymástól pár helyiségnyi távolságra a munkáik révén újra találkozhattak.

Így jutunk el az Agyagtól a *lelkekig*.

Sz. Szilágyi Gábor
művészettörténész

Múcsarnok, 2021. november 30.